

Izvor: pexels

Tekst: LJILJANA PAVLINA

Utorak, 1. kolovoza 2023.

DJECA U MENTALNOM RASULU: NAKON PROMETNIH NESREĆA, SUICID JE DRUGI NAJČEŠĆI UZROK GUBITKA DJETETOVA ŽIVOTA

Djeca su i prije ovog našeg doba izgubljenih uporišnih točaka, difuznih etičkih principa, iskrivljene slike svijeta kroz prizmu društvenih mreža, kakofonije lažnih vijesti, sumnjivih idola, zaboravljenih obiteljskih i rituala zajednice itd., patila, a poneko bi si i oduzelo život. U današnjem dobu, nakon prometnih nesreća, samoubojstvo je drugi najčešći uzrok gubitka djetetova života.

„Svjetska bol“ ili neki drugi okidač i ranije je odnosio mlade živote, ali radilo se najčešće o žrtvama pubertetske dobi. Danas je ta granica pomaknuta: ranjiva djeca si pokušavaju oduzeti život, a sve veći je broj onih koji u tome i uspijevaju, nekoliko godina prije prvih ozbiljnih hormonskih oluja.

Statistika je neumoljiva: mentalnih poremećaja kod djece i mladih, u odnosu na prethodnu godinu, više je za gotovo 300 posto. Pokušaja suicida u odnosu na promatrano razdoblje, više je za 280 posto.

Može li netko ostati hladan na takve podatke? Ne može, razumljivo; posrijedi su oni na koje smo i inače najosjetljiviji, a to su naša djeca i mladi koje je nešto dovelo do takvog „rasula“.

Djeca i mladi koji su dio te statistike su depresivni, anksiozni, samoozljeđuju se, roje im se crne misli, posežu za instant „rajevima“ - alkoholom i drogom, ne vole svoj odraz u ogledalu pa se izgladnjuju ili se prejedaju... Iza svakog ugla na one najslabije vrebaju nasilnici, njihovi vršnjaci; roditelji su užasnuti, žrtve su izložene i brutalnom ismijavanju, snimke premlaćivanja postaju viralne na društvenim mrežama.

Stanje je alarmantno, ističe struka.

Iza iznošenja statističkih podataka ne mogu se nazrijeti ljudske priče. Mi vidimo te brojeve, ali ne znamo što je dovelo do takve eskalacije problema.

Statistika ne nudi odgovore; samo suhe činjenice od kojih nam se, kad su djeca i mladi posrijedi, ledi krv u žilama.

TKO ĆE TO RIJEŠITI?

U rješavanje eskaliranog stanja, uključila se i politika. Nude se strategije, formirana su povjerenstva, kuju se akcijski planovi. Stanje je nužno žurno rješavati jer zajednica, kako to suho zvuči, treba „zdrave“ pojedince.

Ne treba zanemariti ni potencijalno smanjenje ukupnih problema za zajednicu započne li se s liječenjem djece u potrebi za mentalnom skrbi dovoljno rano jer se pravodobnim liječenjem u ranoj fazi, preveniraju psihičke smetnje u odrasloj dobi: gotovo 50 posto psihičkih teškoća javi se prije 14. godine; uoče li se na vrijeme, moguće ih je riješiti u 70 do 80 posto slučajeva.

Ali, tko će tu ranjivu skupinu liječiti kad znamo da na procijenjenih 50.000 djece u potrebi za mentalnom skrbi, Hrvatska raspolaže sa samo 46 dječjih psihijatra? Država, kad je tako nešto posrijedi, doista treba nešto poduzeti jer su pojedinci tu nemoćni: te stručnjake netko treba platiti, trebaju nam nove specijalizacije, novi kreveti. Svašta nam treba, novca je premalo, a ni vremena baš nemamo.

Struka naglašava da nam je potreban sustav ranog otkrivanja i adekvatan odgovor na poremećaje mentalnog zdravlja, potrebni su nam, kažu, preventivni programi za mentalne i emocionalne probleme kod djece i mladih, dobro bi nam došli i programi promocije mentalnog zdravlja, više psihologa u školama, više dječjih psihijatara, veći stacionarni kapaciteti...

U cijeloj Hrvatskoj tek je šezdesetak kreveta dječje psihijatrije. Trebalo bi ih biti barem duplo više.

Možda ovoj vreloj juhi u kojoj se koprca oko 50.000 mladih s nekim od problema mentalnog zdravlja, treba dodati još malo neumoljivih brojki da bi slika realnog stanja postala jasnija. Primjerice, u prvih pet mjeseci ove godine, u odnosu na prošlu, zabilježeno je čak 280% više pokušaja suicida kod djece do 14 godina.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ), u 2020. godini zbog problema s mentalnim zdravljem obiteljskom se liječniku javilo 18.309 djece u dobi od sedam do 19 godina. Broj hitnih hospitalizacija u 2019. godini bilo je 1448, dok ih je u 2022. godini bilo 2264, što je povećanje od 56 posto.

KAD GLOBALNO SELO ZASJEDA

Svjetska zdravstvena organizacija je nakon pandemije objavila kako je broj anksiozno-depresivnih poremećaja porastao za 25 posto; UNICEF-ovo istraživanje za Hrvatsku 2021. godine upozorava na to da 11,5 posto djece u dobi od 10 do 19 godina ima neke poteškoće u mentalnom zdravlju. Statistika neumoljivo pokazuje pogoršavanje situacije.

Odbor za prava djeteta UN-a još je u rujnu 2014. godine Hrvatskoj preporučio da poduzme sve potrebne mjere kako bi se osigurala odgovarajuća potpora djeci kojoj je potrebna zdravstvena zaštita mentalnog zdravlja. Hrvatska je imala nacionalni strateški plan koji je doživio prirodnu smrt pohranjen u nečijoj ladici.

Još 2018. godine, svijet se ujediniio i u Londonu je održan prvi Globalni ministarski sastanak o mentalnom zdravlju, pod nazivom „Jednakost u mentalnom zdravlju u 21. stoljeću“. Kao povod istaknuto je „da su mentalne bolesti, s obzirom na visoku prevalenciju i posljedice po kvalitetu života kako pojedinca, tako i društvene zajednice, jedan od vodećih zdravstvenih prioriteta i najvažnijih globalnih zdravstvenih izazova 21. stoljeća“.

Ministre je tada okupila britanska Vlada u suradnji s Organizacijom za ekonomsku suradnju i razvoj (engl. OECD) uz podršku Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) s namjerom da potakne globalne akcije za unapređenje mentalnog zdravlja. Sudjelovalo je više od 400 istaknutih zdravstvenih

stručnjaka, među kojima su bili i ministar zdravstva Vili Beroš te Danijela Štimac Grbić iz Odjela za mentalno zdravlje i prevenciju ovisnosti u Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo.

Ciljevi koji su se iskristalizirali nakon sastanka bili su sljedeći: nužno je potaknuti globalnu inicijativu za unapređenje mentalnog zdravlja, smanjenje stigme, razvoj sustava zaštite mentalnog zdravlja u zajednici i promicanje pristupa uslugama čija je učinkovitost temeljena na dokazima. Dogovoreno je usvajanje globalne deklaracije koja obvezuje na političko djelovanje u cilju unapređenja mentalnog zdravlja, a i kontinuirana globalna akcija.

DEKLARACIJA ZA 21. STOLJEĆE

Iza sastanka je ostala usvojena i potpisana Deklaracija o postizanju jednakosti za mentalno zdravlje u 21. stoljeću. Taj dokument definira temeljne principe zaštite mentalnog zdravlja, prioritete i globalne ciljeve te političku volju i predanost u zajedničkom djelovanju na promicanju, unapređenju i zaštiti mentalnog zdravlja, sukladno politici Svjetske zdravstvene organizacije, Akcijskom planu mentalnog zdravlja 2013 – 2020, a poštujući rezoluciju Vijeća za ljudska prava UN-a te Konvenciju UN-a o pravima osoba s invaliditetom.

Osim destigmatizacije mentalnih bolesti, zaključili su, nužno je unaprijediti mentalno zdravlje provedbom učinkovitih intervencija u zajednici. Neke od njih su stvaranje inkluzivnih društava. Skup je poslužio kao platforma za razmjenu znanja i iskustava te za promicanje inovacija u području zaštite mentalnog zdravlja, a mahom su svi bili za intersektorsku i multidisciplinarnu suradnju svih dionika društva.

UKRADENO DJETINJSTVO

Kako to već biva, za sve što bi pomoglo potrebno je značajno financijsko ulaganje. Ekonomska destabilizacija uslijed pandemije mogla bi otežati provedbu zacrtanih ciljeva, no problem je moguće sagledati i iz druge perspektive. Kako je rečeno, upravo je pandemija dramatično pogoršala ionako alarmantno mentalno zdravlje čovječanstva pa je za očekivati da će vlade morati djelovati, što podrazumijeva i financiranje učinkovitih strategija.

Stručnjaci su upozoravali da je stanovništvo zbog pandemije Covida 19, egzistencijalne nesigurnosti kao njezine direktne posljedice te straha i stresa zbog niza potresa, kasnije i zbog rata u Ukrajini te zveckanja nuklearnim oružjem u našoj blizini, dospjelo u neku vrstu masovne psihotraume.

Djeca i mladi su tim zbivanjima teže pogođeni nego odrasli. Netko im je „ukrao“ djetinjstvo, bili su odvojeni od svojih školskih kolega i prijatelja, od svojih baka i djedova, posvuda su titrali ekrani koji su im postali jedini prozor u svijet. A s ekrana, poznato nam je, vrebaju predatori, zabava je osiromašena i svedena na često bizarne i površne sadržaje, a svijet sa svim svojim bolesnim potencijalima im je odjednom iskrsnuo pred očima, lako prodirući kroz još nerazvijene mentalne zaštitne mehanizme.

Izvor: pixabay

STRATEGIJE NAŠE SVAGDAŠNJE

Prva Nacionalna strategija zaštite mentalnog zdravlja, kao kratak dokument od 25 stranica, donesena je još 2010. i odnosila se na razdoblje do 2016. godine. Ona je odredila neke ciljeve i postojali su planovi za njihovu provedbu, no negdje je zapelo pa se može reći da sama strategija nije provedena. Nije bilo jasnog akcijskog plana niti je definirano financiranje mjera i sve je palo u vodu.

Nova Nacionalna strategiju razvoja mentalnog zdravlja od 2022. do 2030., najavila je pozitivne promjene, no struka je uočila brojne nedostatke. Istaknuli su da se u njoj ne akcentuira činjenica da pola naših osnovnih škola nema psihologa, ne spominje se broj bolničkih ležajeva za djecu i mlade, ne akcentuira se nedovoljan broj dječjih i adolescentnih psihijatra, nisu definirane liste čekanja koje su dugačke poput onih za neki operativan ili dijagnostički zahvat u drugim granama medicine, što djeci i mladima s mentalnim problemima ne osigurava pravodobno liječenje itd., a brine ih i premalen budžet.

Primjerice, Dalmacija nema uvjete za stacionarno psihijatrijsko liječenje djece, a u budžetu nisu predviđena sredstva za tu namjenu, što znači da će djeca s tog područja i dalje biti stacionarno liječena tek u Zagrebu ili Rijeci, čime se krši njihovo pravo na liječenje što bliže mjestu stanovanja i obitelji.

U Hrvatskoj postoji samo jedna dječja psihijatrijska bolnica zatvorenog tipa - Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež u Zagrebu u koju se šalju djeca iz cijele zemlje. Njezini prostorni kapaciteti su nedostadni i ona nema dovoljno stručnog kadra. Cijela bolnica raspolaže sa samo 37 kreveta, a pacijenata bude i više pa često „pucaju po šavovima“. Broj zabilježenih hospitalizacija je u porastu: u 2017. godini imali su ih 730, a u 2022. godini 989.

Ukratko, iz stavke o financiranju je vidljivo da nije predviđeno izdvajanje nikakvih dodatnih sredstava za provedbu strategije. Ona će se, prema dokumentu, financirati iz proračuna koji je dobilo Ministarstvo zdravstva, a svi znamo da je naše zdravstvo kao takvo najveći „bolesnik“ koji se nema čime izliječiti. Sustav je prezadužen i podkapacitiran pa bez dodatnog budžetiranja, predviđaju stručnjaci, od provedbe strategije neće biti ništa.

POGLED U STRATEGIJU

Vlada Republike Hrvatske je na svojoj 169. sjednici održanoj 24. studenoga 2022. godine donijela *Strateški okvir razvoja mentalnog zdravlja do 2030.* Mentalno zdravlje istaknut je kao jedan od javnozdravstvenih prioriteta Svjetske zdravstvene organizacije.

Obrazložili su to: „Potrebu za novim strateškim pristupom u zaštiti mentalnog zdravlja potiče nekoliko velikih globalnih izazova, kao što su demografske promjene, osobito u smislu povećane zastupljenosti starije populacije te promjene zastupljenosti psihičkih poremećaja u ukupnom morbiditetu. U Republici Hrvatskoj dodatne su izazove donijele i posljedice rata i tranzicijskog razdoblja, uključujući porast socijalne nesigurnosti te broja osoba s poremećajima povezanim sa stresom i broja osoba koje zloupotrebljavaju psihoaktivne tvari.

Svrha je donošenja Strateškog okvira razvoja mentalnog zdravlja do 2030. da se u skladu s već donesenim komplementarnim strategijama na drugim područjima, osobito na području zdravstvene zaštite, uspostave dugoročni ciljevi za unaprjeđenje postojećih i razvoj novih modela zaštite mentalnog zdravlja kako bi se smanjila pojava psihičkih poremećaja i invalidnosti povezanih s njima te povećala dostupnost skrbi na cijeloj teritoriji Republike Hrvatske. Temelji su kvalitetne skrbi podizanje svijesti o problemima mentalnog zdravlja, pravodobno otkrivanje psihičkih poremećaja te odgovarajuće liječenje i rehabilitacija.

Dio kvalitetne skrbi rezultira potpunim oporavkom osoba sa psihičkim poremećajima i njihovim uključivanjem u zajednicu aktivnim sudjelovanjem u terapijskom procesu. Unaprjeđenje i zaštita mentalnog zdravlja bitni su za cjelokupnu društvenu zajednicu zbog podizanja kvalitete zdravlja građana što pridonosi osobnom zadovoljstvu, socijalnoj uključenosti i produktivnosti cijele zajednice. Time se smanjuju potrebe za zdravstvenom skrbi te se potiče ekonomski i društveni razvoj.“

Sučnjaci, pak, ponavljaju da je za daljnje unaprjeđenje dječje i adolescentne psihijatrije važno kompletiranje timova za dječju i adolescentu psihijatriju u svim važnim centrima i bolnicama, daljnje raspisivanje natječaja za specijalizaciju dječje psihijatrije te osiguravanje adekvatnog smještaja i dovoljnog broja kreveta.

U liječenju je, dodaju, ključan multidisciplinarni pristup i terapija uz uključivanje drugih struka, pedijatar, psihologa, socijalnih radnika, radnih terapeuta, edukatora i rehabilitatora, pedagoga i logopeda.

Posebno je naglašena važnost suradnje i multidisciplinarnog pristupa od najranije predškolske dobi preko školske medicine te davanja podrške i edukacije zaposlenih u vrtićima, školama i drugim odgojno-obrazovnim institucijama, osiguravanja dovoljnog broja stručnog kadra, posebice psihologa. Rečeno je kako je izrazito važno pružiti pravovremenu prvu psihološku pomoć i na vrijeme adekvatno zbrinuti svakoga tko je treba.

Zaključeno je i kako je problem zaštite mentalnoga zdravlja djece i mladih nedovoljno vidljiv u javnosti te da se dodatna senzibilizacija o tom problemu mora osnažiti kako kroz medije tako i kroz razgovore, tribine, okrugle stolove i stručne skupove.

Sad je stanje takvo da imamo veliki nedostatak psihijatar, osobito dječjih: ako dijete treba pregled, jako dugo se čeka i upitno je, može li, primjerice, dijete koje se samoozljeđuje ili je pokušalo samoubojstvo, čekati mjesecima, nakon što je problem uočen.

KBC-u Split, primjerice, gravitiraju mladi pacijenti s mentalnim poremećajima od Dubrovnika do Zadra. Imaju samo dva dječja psihijatar, a djece s problemima je toliko da ih oni ne mogu sve primiti. Imaju dvije ambulante i dnevnu bolnicu, a stacionarnih kreveta nemaju.

IPAK SE KREĆE

Očigledno, puno toga nam treba da bi se ovom gorućem problemu pristupilo na sustavan način. Tračak nade za one kojima je nužno stacionarno liječenje, najava je obnove i adaptacije Neuropsihijatrijske bolnice dr. Ivan Barbot Popovača, radi obavljanja djelatnosti dječje i adolescentne psihijatrije na lokaciji Ravnik.

Adaptacijom i opremanjem objekata bolnice trebali bi se osigurati uvjeti za organizaciju i djelatnost dječje i adolescentne psihijatrije stacionarnog tipa. Financijska sredstva osigurana su državnim proračunom za 2023. i projekcijama za 2024. i 2025. godinu.

Također, Ministarstvo zdravstva planira vratiti psihologe u domove zdravlja. U školama se već zaposlilo 198 novih psihologa, a ako ih neka škola nema, djeca i mladi će moći potražiti pomoć u svom domu zdravlja. U planu je i osiguravanje mobilnih psihijatrijskih timova.

Dijagnoza sustavu je, dakle, postavljena, neke mjere za njegovo „liječenje“ su poduzete, ali prema svemu sudeći, još će puno vode proteći prije no što društvo u cjelini dođe do izvora: trebat će duboko zagrabiti u njega kako nas ne bi zavarale tek kapljice uhvaćene u, gledamo li na proces optimistično, polupunu čašu.

Osvrnimo se i na toliko spominjan novac koji bi trebao riješiti sve probleme u zajednici pa tako i one vezane uz narušeno mentalno zdravlje djece i mladih. Prema Svjetskom izvješću o sreći, Finska je godinama na pijedestalu kao „najsretnija zemlja na svijetu“. Slijede je Danska, Island, Švicarska i Nizozemska.

Napravljena je velika studija: sudionici iz 156 zemalja zamoljeni su da vrednuju svoje živote kakve trenutno vode na ljestvici od 0 do 10, s najgorim mogućim životom kao 0, a najboljim sa 10. Čimbenici kao što su bruto domaći proizvod po glavi stanovnika, kvaliteta socijalnih usluga, sloboda od ugnjetavanja i povjerenje u vladu i sugrađane mogu objasniti značajan udio prosječnog zadovoljstva životom ljudi u nekoj zemlji. Prema ovim mjerama nordijske zemlje: Finska, Švedska, Norveška, Danska i Island imaju najviše bodova na svijetu.

Zbunjujuće je, međutim, nešto drugo: u jednoj usporedbi koju je napravila Svjetska zdravstvena organizacija, prevalencija unipolarnih depresivnih poremećaja po glavi stanovnika najveća je u svijetu u Sjedinjenim Državama. Među zapadnim zemljama, Finska je na drugom mjestu. Dakle, paradoksalno, ista zemlja može biti u vrhu i u zadovoljstvu životom i u depresiji.

Prema nekim mišljenjima, radi se o – nedostatku smisla. Drugim riječima, da bi čovjek bio sretan, mora svoj život doživjeti kao smislen. Istraživači sa Sveučilišta Virginija i Sveučilišta Illinois u Urbana-Champaignu usporedili su 132 različite zemlje na temelju toga smatraju li ljudi da njihov život ima važnu svrhu ili smisao. Afričke zemlje, uključujući Togo i Senegal, bili su na vrhu ljestvice, dok su SAD i Finska bile daleko iza. Općenito, religiozniji narodi s očuvanim ritualima koji povezuju jedinke zajednice, prijavljivali su više smisla.

Stupanj materijalnog blagostanja, dakle, ne utječe izravno na osjećaj svrhovitosti života, pa bogate zemlje redovito prijavljuju više sreće, a manje smisla.

Posljedično, sustav je neophodno urediti na najbolji mogući način, treba nam dovoljno stručnjaka, dječjih i adolescentnih psihijatara, trebaju nam stacionarni kreveti, treba nam sve, ali treba nam i osjećaj svrhovitosti života, što zahtijeva zahvat u neke sasvim druge dimenzije života.

Poveznice:

<https://djecja-psihijatrija.hr/depresija-u-djecjoj-i-adolescentnoj-dobi/>

<https://djecja-psihijatrija.hr/samoubojstvo-kod-mladih/>

<https://djecja-psihijatrija.hr/liječenje-depresije-mladih/>

<https://zdravlje.gov.hr/UserDocImages/2022%20Objave/STRATE%C5%A0KI%20OKVIR%20RAZVOJA%20MENTA>

<https://www.sabor.hr/hr/press/priopcenja/na-tematskoj-sjednici-odbora-za-zdravstvo-i-socijalnu-politiku-predstavljen>

https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2013/11/mental_izazov_2011.pdf

<https://hrcak.srce.hr/clanak/406830> (Zašto je duševno zdravlje vodeći izazov zdravlja u Hrvatskoj danas)

Novinarski projekt Dječja i adolescentna psihijatrija u Hrvatskoj: sadašnji problemi i izazovi za budućnost

Tekst je objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije, iz Programa poticanja novinarske izvrsnosti.

Psiha.hr

O
NAMA

KONTAKT

PRIVATNOST

UVJETI

